

Bryńczak, Bożena

Badania archeologiczne w Tokarach, gmina Korczew, powiat Siedlce, na stanowisku nr 5 (sezon 1999-2000)

Szkice Podlaskie 8, 253-256

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

BOŻENA BRYŃCZAK

Akademia Podlaska

w Siedlcach

BADANIA ARCHEOLOGICZNE W TOKARACH, GMINA KORCZEW, POWIAT SIEDLCE, NA STANOWISKU NR 5 (SEZON 1999-2000)

Artykuł ma na celu wstępne podsumowanie wyników dwóch sezonów badań archeologicznych przeprowadzonych na stanowisku nr 5 w Tokarach. Badania przeprowadziła Katedra Pradziejów Instytutu Historii Akademii Podlaskiej pod egidą Siedleckiego Towarzystwa Naukowego. Pracami kierowała mgr Bożena Bryńczak. W pracach terenowych wzięli udział studenci działający w Kole Naukowym Historyków Akademii Podlaskiej w Siedlcach, oraz miejscowa młodzież. Badania finansował Generalny Konserwator Zabytków

Stanowisko 5 w Tokarach znajduje się po prawej stronie drogi z Tokar do Drażniewa, ok. 200 m na północ od pierwszych zabudowań wsi. Zlokalizowane jest na wydmie piaszczystej znajdującej się na obszarze doliny zalewowej dolnego biegu rzeki Tocznej, będącej lewym dopływem Bugu. Toczna płynie współcześnie w odległości ok. 200 m na wschód od stanowiska. Sama wydma ciągnie się na przestrzeni ok. 500 m zgodnie z kierunkiem północ-południe. Jest ze wszystkich stron otoczona podmokłymi obniżeniami, dawniej prawdopodobnie zabagnionymi. Wznosi się ok. 1-2,5 m ponad obszar zalewowy. Współcześnie jest użytkowana jako pastwisko. W części północnej wydmy znajduje się miejsce świeżej wybiórki piasku. W tym miejscu zaobserwowano w maju 1999 r. w profilu wybierzyska pozostałość obiektu z ceramiką wczesnośredniowieczną, oraz zebrano ceramikę z wczesnej epoki brązu i fragmenty krzemieni obrabianych techniką łuszczeniową. Kraniec południowy wydmy jest zniszczony dawniejszą wybiórką piasku. Tu prawdopodobnie należy lokalizować znane z literatury stanowisko nr 6, na którym zebrano materiały kultur trzcinieckiej i łużyckiej¹. Na obszarze tym znaleziono jeden fragment ceramiki grubościennej o bardzo grubej domieszce.

¹ Badania powierzchniowe, T. Węgrzynowicz w 1954 r., zbiory PMA - III/6224.

Wydma miała po drugiej stronie drogi kontynuować się, przy boisku miała znajdować się zgodnie z informacjami mieszkańców „górką” zniwelowana podczas budowy drogi, przy niej jeszcze w latach 50 tych były niewielkie zbiorniki wodne. Z miejscami tymi mieszkańcy wiążą legendę o zatopionej cerkwi lub kościele.

W związku z szybkim niszczeniem stanowiska badania ratownicze miały na celu przebadanie i zadokumentowanie jego części bezpośrednio przylegających do profilu wybierzyska. W trakcie dwóch sezonów badań wykopaliskowych, w 1999 i 2000 roku, zadokumentowano łącznie na obszarze 388 m², 43 obiekty przestrzenne, pozyskano również szereg materiałów z warstwy kulturowej.

Najstarsze są drobne narzędzia mikrolityczne pochodzące ze środkowej fazy epoki kamienia - mezolitu od ok. 9000 a.C. do ok. 3500 a.C.². Ludność mezolityczna żyła w środowisku obszarów leśnych, dobrze nawodnionych, z bogatą fauną. Zajmowała się łowiectwem rybołówstwem i zbieractwem, chętnie wybierając na miejsca obozowisk takie wydmy jak badana w Tokarach, położone w bezpośrednim sąsiedztwie wody. Środowisko umiejętnie eksploatowane dostarczało bogactwa pożywienia - model gospodarczy mezolityczny przetrwał w części ziem polskich w głąb neolitu, kiedy to pojawiają się na ziemiach polskich ludy rolniczo-hodowlane.

Z młodszych faz neolitu pochodzi prawdopodobnie fragment czterościennej krzemiennej siekierki znalezionej w zniszczonej części stanowiska. Znalezionej fragment posiada cechy stylistyczne pozwalające wstępnie zaliczyć siekierkę do wyrobu kultury amfor kulistych³, której rozwój przypada na lata ok. 3500-2500 a.C. Ludność wymienionej kultury zajmowała się przede wszystkim hodowlą bydła i trzody chlewnej, ich tryb życia związany był z półkoczowniczym pasterstwem łączonym okazjonalnie z uprawą roślin. Duża rola zwierząt hodowlanych poświadczona jest ich pochówkami, zdarzają się wspólne ludzi i zwierząt. Ludność kultury amfor kulistych zakładała sezonowe obozowiska, również chętnie na wydmach w sąsiedztwie naturalnych obszarów łąkowych. Opisywany fragment siekierki nosi ślady przerabiania techniką łuszczniową, charakterystyczną dla kolejnych użytkowników tego miejsca, ludności kultury trzcinieckiej.

Rozwój tej kultury na obszarze ziem polskich przypada na epokę brązu, lata od ok. 1700 a.C. do ok. 1300 a.C. Z obszarów Mazowsza i Podlasia, znane są stosunkowo liczne pozostałości krótkotrwałych obozowisk natomiast do rzadkich znalezisk zaliczane są zachowane cmentarzyska⁴. Na obszarze badanym 11 obiektów

² P. Kaczanowski, J. K. Kozłowski, *Najdawniejsze dzieje ziem polskich*, Kraków 1998, s. 44, 93-98.

³ J. Gurba, *Kultura amfor kulistych*, [w:] *Pradzieje ziem polskich*, t. I, Warszawa-Łódź 1989, cz.1, s. 232-262.

⁴ H. Taras, *Kultura trzciniecka w międzyrzeczu, Wisły, Bugu i Samu*. Lublin 1994.

tom przypisano funkcję pochówków ciałopalnych. Co najmniej cztery spośród można pewnie interpretować jako pochówki ciałopalne kultury trzcinieckiej. Zwiększa się przez to ranga obiektów grobowych zadokumentowanych w badanej partii stanowiska.

Wśród pochówków przypisanych pewnie kulturze trzcinieckiej niewątpliwie na uwagę zasługuje obiekt nr 5. Składał się on ze skupiska ceramiki, poniżej którego wystąpił zarys jamy grobowej. Ceramika była „rozciągnięta” (prawdopodobnie na skutek późniejszego rozorania) na obszarze ok. 4 m² - zarys obiektu zaobserwowano 0,15 m poniżej górnej części skupiska ceramiki i 0,25-0,27 m poniżej współczesnej powierzchni ziemi. Łącznie zebrano ze skupiska ok. 10 kg dużych fragmentów naczyń glinianych, przede wszystkim grubościennych o domieszce gruboziamistej, z charakterystycznymi spękaniem rozchodzącymi się promieniście wokół ziaren domieszki. Bardzo zróżnicowana była ornamentyka naczyń. Sądząc po zachowanych fragmentach ornamentowanych, ponad jama grobową pierwotnie zdeponowano co najmniej kilkanaście naczyń. Wystąpił tu również uszkodzony fragment prawdopodobnie glinianego ciężarka(?) oraz kilka łuszczyk krzemienianych.

Na obszarze badanym zostały również zadokumentowane obiekty bardzo skromnie wyposażone, których część przypisano kulturze łużyckiej. Osadnictwo ludności tej kultury jest bardziej ustabilizowane, znane z osad stałych i cmentarzysk ciałopalnych jamowych i popielnicowych, z dużą liczbą pochówków.

W tym samym miejscu we wczesnym średniowieczu (XI-XIII w) funkcjonowała osada. Na badanym obszarze zadokumentowano łącznie 7 wczesnośredniowiecznych obiektów mieszkalnych, oraz obiekty gospodarcze. Wszystkie obiekty mieszkalne z tego okresu były w partiach stropowych zniszczone późniejszą orką. Z obiektów pochodzi liczny materiał ceramiczny, analiza materiałów wykaże czy istniały związki badanej osady z niedalekim Drohiczyńem, będącym we wczesnym średniowieczu silnym centrum osadniczym.

Kolejni użytkownicy wydmy niszczyli ślady po swoich poprzednikach. Dlatego starsze zabytki są poruszone i przemieszane ze współczesnymi. Do ciekawostek młodszych chronologicznie należy fragment niewielkiej glinianej fajki, XVII-XVIII wiecznej. Niestety dziś to co przetrwało w części parę tysięcy lat, w ciągu krótkiego czasu może bezpowrotnie zniknąć za sprawą wybierania z obszaru stanowiska piasku do celów budowlanych.

Materiały ze stanowiska 5 w Tokarach są jeszcze w fazie opracowania, ale już wstępna ich analiza świadczy o dużej wartości naukowej stanowiska. Wzdłuż doliny Bugu archeolodzy znajdują liczne pozostałości często z bardzo odległych czasów prehistorycznych. W samej gminie Korczew zarejestrowano jak dotąd gru-

bo ponad 200 stanowisk archeologicznych. Badane stanowisko w Tokarach należy w tej liczbie do bardzo wartościowych pod względem poznawczym.